

Сутність та роль трансфертів в системі бюджетного регулювання

Проць Наталія

кандидат економічних наук, доцент, Волинський національний університет імені
Лесі Українки, кафедра фінансів, м. Луцьк, e-mail:
VyshnevskaNataliya@vnu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0003-3897-6482>

Костенюк Тарас

Волинський національний університет імені Лесі Українки, аспірант 3-го курсу
за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування», м. Луцьк, e-mail: Kosteniuk.Taras@vnu.edu.ua,
<https://orcid.org/0009-0007-7781-6410>

Прийнято: 17.02.2025 | Опубліковано: 28.02.2025

***Анотація.** У статті визначено, що міжбюджетні відносини є ключовою складовою бюджетної системи будь-якої країни. Розглянуто сутність поняття «міжбюджетні відносини», визначено та обгрунтовано зміст цього поняття, а також досліджено їх роль у процесі бюджетного регулювання. Регулювання міжбюджетних відносин набуває особливої актуальності в умовах воєнного стану. Завданням регулювання міжбюджетних відносин є забезпечення відповідності повноважень на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами за бюджетами та фінансових ресурсів, які мають забезпечувати виконання цих повноважень. Інструментом досягнення цієї мети є міжбюджетні трансферти. Доведено, що міжбюджетні трансферти в Україні є основною*

формою реалізації міжбюджетних відносин і спрямовані на збалансування та вирівнювання фінансової спроможності відповідних бюджетів.

Метою статті є дослідження теоретичних основ функціонування міжбюджетних трансфертів, аналіз інструменту міжбюджетного регулювання.

Для проведення оцінки фінансової спроможності місцевих бюджетів на прикладі Волинської області, проаналізовано частку офіційних трансфертів в доходах місцевого бюджету Волинської області. Результати досліджень довели, що необхідна нова реформа, яка б забезпечувала покращення фінансової спроможності області. Дана тематика має дослідницьку перспективу, яка буде базуватись на вивченні оптимізації міжбюджетних відносин.

Ключові слова: міжбюджетні відносини, державний бюджет, бюджетне регулювання, трансферти, субвенції, дотації, міжбюджетні трансферти.

The essence and role of transfers in the system of budgetary regulation

Prots Natalia

Associate Professor, Ph.D. in Economics, Lesya Ukrainka Volyn National University,
Department of Finance, Lutsk, <https://orcid.org/0000-0003-3897-6482>

Kosteniuk Taras

Lesya Ukrainka Volyn National University, 3rd year graduate student specialty 072
Finance, banking and insurance Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk,
<https://orcid.org/0009-0007-7781-6410>

Abstract. *The article determines that intergovernmental fiscal relations are a key component of the budget system of any country. The essence of the concept of 'intergovernmental fiscal relations' is considered, the content of this concept is defined and substantiated, and their role in the process of budget regulation is studied. Regulation of intergovernmental fiscal relations is of particular relevance in the context of martial*

law. The purpose of regulating interbudgetary relations is to ensure that the expenditure powers assigned to budgets by legislative acts are consistent with the financial resources which should ensure the exercise of these powers. Intergovernmental transfers are the instrument for achieving this goal. It is proved that intergovernmental transfers in Ukraine are the main form of implementation of intergovernmental relations and are aimed at balancing and equalizing the financial capacity of the respective budgets.

The purpose of the article is to study the theoretical foundations of the functioning of intergovernmental transfers and analyze the instrument of intergovernmental regulation. The author analyzes the dynamics of intergovernmental transfers to local budgets during 2018-2024, and also analyzes the share of official transfers from the state budget in the revenues of the Regional Budget of Volyn Oblast during 2018-2024 in terms of grants and subventions. Our analysis has shown that a characteristic feature of wartime subventions is the inability to use the remaining funds of such subventions for other purposes.

Under the current martial law, the Law of Ukraine 'On the State Budget of Ukraine for 2024' and decisions on local budgets have been adapted to the current situation to stabilize the state.

After the war is over, there will be a need to introduce new, temporary subventions to support the territories affected by the armed conflict in eastern Ukraine. At the same time, the list of local budgets that will receive this subvention should be significantly expanded, given the growing number of territories that will need support. This topic has a research perspective based on the study of optimization of intergovernmental fiscal relations.

Keywords: *intergovernmental fiscal relations, state budget, budget regulation, transfers, subventions, subsidies, intergovernmental transfers.*

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення рф зумовило нові надзвичайні виклики як для українського народу, так і для всіх процесів, що відбуваються в державі, особливо в прифронтових територіальних громадах.

Руйнація значної частини виробничої, транспортної інфраструктури, житлових будинків, установ та організацій, які забезпечують соціально важливі функції критичної інфраструктури, міграція населення, збільшення податкового навантаження на бізнес та відповідно зростання тіньових доходів населення, все це значною мірою впливає на доходи державного та місцевих бюджетів. Попри зменшення надходжень, спричинене зменшенням податкоспроможності населення та бізнесу, що спостерігається достатньо часто, потреби у забезпеченні фінансування бюджетних установ, надання послуг населенню збільшуються. Тому дослідження проблем міжбюджетного регулювання набуває особливої уваги серед представників наукової спільноти, громадських організацій, органів влади та місцевого самоврядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міжбюджетні трансфери в Україні є основною формою реалізації міжбюджетних відносин і спрямовані на збалансування та вирівнювання фінансової спроможності бюджетів територіальних громад. Дослідженню проблем функціонування системи міжбюджетних відносин та трансфертів присвячено наукові праці відомих учених-економістів: В. Базилевича [1], В. Глухової [2], Д. Загірняка [3], О. Кириленко [4], І. Луніної [5], В. Опаріна [6], В. Кравченка [7], І. Лук'яненко [8], І. Сидор [9] та ін. Розробка ефективної системи міжбюджетного регулювання є однією із найскладніших реформ бюджетного регулювання і потребує постійного моніторингу та глибокого вивчення.

Авторами досліджувалися окремі аспекти становлення і розвитку міжбюджетних відносин, причини нерівності фінансової забезпеченості регіонів, механізми перерозподілу бюджетних коштів, проведення фіскальної децентралізації, реформа територіальної організації влади, зміна методики фінансового вирівнювання місцевих бюджетів (чинні механізми не враховують реальні потреби територіальних громад, що можуть призводити до диспропорцій у фінансуванні). Проблеми міжбюджетного регулювання залишаються невирішеними та потребують додаткового дослідження.

Мета дослідження. Визначення сутності та аналіз міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів як інструменту бюджетного регулювання.

Результати дослідження. Міжбюджетні відносини є важливою складовою бюджетної системи будь-якої країни. Метою регулювання міжбюджетних відносин є забезпечення відповідності повноважень на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами за бюджетами та фінансових, які мають забезпечувати виконання цих повноважень.

Міжбюджетні відносини, на думку І. Луніної, це система взаємовідносин між державою та місцевим самоврядуванням щодо розподілу повноважень державних органів влади й органів місцевого самоврядування, а також розподілу видаткових зобов'язань і дохідних джерел між бюджетами різних рівнів [5, с. 60].

За визначенням В. Опаріна, «міжбюджетні відносини» є внутрішніми бюджетними потоками, які відображають перерозподіл доходів і видатків між бюджетами [6, с. 17].

Механізм міжбюджетних відносин будується на основі Бюджетного кодексу, його елементами є інструменти, методи, фінансові технології та правила, за допомогою яких державні й інші уповноважені інститути впливають на процеси формування і використання бюджетних ресурсів для досягнення цілей соціально-економічної політики держави. В Україні використовуються такі інструменти, як власні та закріплені доходи, трансферти, бюджетні позички та кредитні ресурси. Також виділяють методи міжбюджетного регулювання: відрахування від загальнодержавних податків та зборів, формульні розрахунки трансфертів [9, с. 132].

На відміну від державного бюджету, місцеві бюджети характеризуються стабільністю та здебільшого збалансованим співвідношенням доходів та видатків. Важливу роль у збалансуванні доходів місцевих бюджетів відіграють трансферти з державного бюджету. На думку, В. Кравченко, трансферти є головним інструментом організації міжбюджетних взаємовідносин, які регулюють доходи місцевих бюджетів [7, с. 260], та основним методом бюджетного регулювання у

формуванні доходів місцевих бюджетів [10, с. 661]. І. Сидор розглядає міжбюджетні трансфerti, як важливий інструмент бюджетного регулювання, що безпосередньо впливає на забезпеченість громадян суспільними послугами та виконання важливих економічних і соціальних програм [11, с. 365]. Д. Загірняк, вважає, що міжбюджетні трансфerti можуть бути віднесені до бюджетних надходжень зовнішнього характеру (цільові субвенції з державного бюджету, у т.ч. в межах виконання державних чи регіональних цільових програм, дотації), а також кошти з Державного фонду регіонального розвитку на фінансування проектів територіальних громад [3, с. 2].

Згідно з Бюджетним Кодексом України (ст. 2, п. 32) міжбюджетні трансфerti – кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого [12]. На практиці це здійснюється для недопущення виникнення або уникнення постфактум горизонтальних і вертикальних дисбалансів, тобто невідповідності між обсягами бюджетних коштів того чи іншого рівня влади та повноваженнями, які на нього покладаються в процесі розподілу компетенцій і відповідальності [2, с. 82].

Види міжбюджетних трансфертів, визначенні у Бюджетному кодексу поділяються на:

- 1) базову дотацію (трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій);
- 2) субвенції;
- 3) реверсну дотацію (кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій);
- 4) додаткові дотації [12].

Термін дотація походить від латинського слова «dotatio», що означає «дар, пожертва» [1, с. 40]. Термін субвенція походить від латинського слова «subventio», що означає «допомога» [4, с. 217]. Функціональна спрямованість даного виду

міжбюджетних трансфертів визначається цільовим та адресним спрямування коштів з одного бюджету до іншого.

Розглянемо динаміку надходжень міжбюджетних трансфертів протягом 2018-2024 рр. Як видно з табл. 1, надходження міжбюджетних трансфертів до місцевих бюджетів з 2018 по 2020 р. скоротились майже вдвічі. Суттєве зменшення міжбюджетних трансфертів у 2020 р. проти 2019 р. обумовлено зміною механізму надання у пільг та житлових субсидій.

Таблиця 1

**Динаміка міжбюджетних трансфертів місцевих бюджетів
України за 2018-2024 рр.**

Роки	Всього трансфертів, млрд грн	Дотація, млрд грн	Реверсна дотації, млрд грн	Освітня субвенція, млрд грн
2018	298,9	8,2	5,4	60,4
2019	260,3	10,4	6,8	70,4
2020	160,2	13,3	8,7	81,2
2021	202,7	15,7	10,4	99,6
2022	136,8	16,3	10,8	108,8
2023	177,4	28,9	19,1	87,5
2024	193,3	21,1	-	103,2

Складено на основі [13, 14]

Найбільше зменшення міжбюджетних трансфертів майже на 54% (або 162,1 млрд грн) спостерігається у 2022 р. порівняно з 2018 р. У 2023 р. забезпечувалося виконання всіх зобов'язань щодо перерахування міжбюджетних трансфертів. Так, із державного бюджету місцевим бюджетам було надано трансфертів у сумі 177,4 млрд грн, а саме із загального фонду державного бюджету у сумі 148,6 млрд грн, або 95,2 % передбачених розписом асигнувань на 2023 рік. За даними Міністерства фінансів України за 2024 р. перерахування міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам складає 193,3 млрд грн [13].

Розглянемо динаміку надходження видів міжбюджетних трансфертів до місцевих бюджетів України протягом 2018-2024 рр. Базова дотація – це трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій [12]. Базова дотація надається державним бюджетом для місцевих і служить інструментом для підвищення фінансової спроможності. За звітними даними у 2018 р. загальний обсяг базової дотації перераховано в сумі 8,2 млрд грн, що на 2,4 млрд грн, або на 41,4% більше порівняно з 2017 р. Протягом 2018-2023 рр. обсяг дотацій місцевим бюджетам збільшився з 8,2 млрд грн до 28,9 млрд грн. У 2023 р. базову дотацію перераховано в сумі 28,9 млрд грн або 100,0% до розпису асигнувань. У 2024 р. розмір дотацій становив 21,1 млрд грн, що на 27% менше від показника за 2023 рік, проте більше проти 2022 року на 29,4%. Найвищий рівень дотаційності зберігається на тимчасово окупованих рф і деокупованих територіях.

Протилежною до базової є реверсна дотація, за допомогою якої здійснюється перерозподіл бюджетних ресурсів і перераховуються кошти з місцевих бюджетів до державного. Вона, як і базова дотація, забезпечує фінансове вирівнювання «багатих та бідних» територіальних громад. Протягом 2018-2022 рр. реверсна дотація поступово збільшувалася з 5,4 млрд грн до 10,8 млрд грн. Найвищий розмір реверсної дотації ми спостерігаємо у 2023 р. з показником 19,1 млрд грн. Не можна не помітити, що у 2024 р. не показано показники, це пов'язано з рішенням Уряду про те, що реверсна дотація з місцевих бюджетів у 2024 році до Державного бюджету не вилучатиметься [15; 16].

Законом Про Державний бюджет України на 2025 рік, передбачено 14,9 млрд грн реверсної дотації та перерозподіл її для того, щоб підтримати саме деокуповані та прифронтові громади [15].

Також у 2023 р. з державного бюджету місцевим бюджетам виділяється додаткова дотація на здійснення повноважень органів місцевого самоврядування на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали

негативного впливу у зв'язку з повномасштабною збройною агресією російської федерації, – 17,2 млрд грн [17].

В кінці 2024 р. для місцевим бюджетам було спрямовано 314 млн грн для підтримки органів місцевого самоврядування в деокупованих, тимчасово окупованих та інших регіонах, які постраждали від російської агресії. Фінансовий ресурс, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 30.12.2022 р. № 1477, розподілено між бюджетами територіальних громад: 16 громад, на території яких ведуться активні бойові дії – 8,7 млн грн; 38 громад, де можливі бойові дії – 241,4 млн грн; 21 громада, на території яких велися бойові дії або вони деокуповані – 58,6 млн грн; 7 громад, де бойові дії не ведуться або вже припинилися – 5,3 млн грн. Так, у 2024 р. Урядом розподілено додаткову дотацію місцевим бюджетам на загальну суму 27 млрд грн [18].

Крім дотацій до міжбюджетних трансфертів відносять і субвенції:

- на соціально-економічний розвиток регіонів;
- виконання заходів щодо попередження аварій та катастроф;
- виконання інвестиційних проектів;
- на різноманітні соціальні програми [4, с. 290].

Згідно, чинного законодавства, субвенції з державного бюджету місцеві бюджети отримують такі види:

- на здійснення державних програм соціального захисту (ст. 97 п. 3);
- на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах;
- освітня субвенція – на оплату праці з нарахуваннями педагогічних працівників у таких типах закладів освіти, як початкових шкіл, гімназії; спеціальних шкіл; закладів спеціалізованої освіти: мистецькі, спортивні, військові (військово-морські, військово-спортивні), наукові ліцеї, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою та інших;

– на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами;

– на виконання інвестиційних проектів (ст. 105);

– інші субвенції, (наприклад, на розвиток територіальних громад, підтримку заходів соціально-економічного розвитку окремих територій, будівництво певних спортивних комплексів, створення центрів культурних послуг. Такі субвенції, як правило, не є сталими й змінюються щороку в законі про держбюджет на відповідний рік) [12].

Найбільший обсяг серед міжбюджетних трансфертів становить освітня субвенція (табл.1.). Протягом 2018-2022 рр. надання субвенцій місцевим бюджетам збільшувалося з 60,4 млрд грн до 108,0 млрд грн У 2023 р. спостерігається негативна динаміка щодо надходжень освітньої субвенції: у порівнянні з 2022 р. її обсяг скоротився на 19 %, у 2021 р. – на 12%. Обсяг освітньої субвенції на 2024 р., становив 103,2 млрд грн, що на 15,7 млрд грн більше, ніж у 2023 р. (87,5 млрд грн) [19, 20], або на 17,9 % більше.

Також у 2024 р., виділено субвенції для підтримки дітей з особливими освітніми потребами – 304,5 млн грн; навчання дітей у державних ЗЗСО і «Школі супергероїв» – 434,51 млн грн; створення навчально-практичних центрів сучасної професійної освіти – 500 млн грн; розвиток вищої та фахової передвищої освіти – 240 млн грн; дослідження і грантову підтримку науковців – 610,4 млн грн [20, 21, 22].

Для того, щоб оцінити динаміку доходів місцевих бюджетів проаналізуємо частку офіційних трансфертів з державного бюджету в доходах Обласного бюджету Волинської області протягом 2018-2024 рр. (табл. 2)

Таблиця 2

**Частка офіційних трансфертів у доходах обласного бюджету
Волинської області у 2018-2024 рр.**

Роки	Доходи бюджету, тис грн	Офіційні трансфerti тис грн	Частка офіційних трансфертів, %
2018	7 561 057,8	6 574 816,9	86,96
2019	6 329 650,9	5 478 784,1	86,56

2020	3 207 093,2	2 337 751,3	72,89
2021	3 182 770,9	2 088 048,4	65,60
2022	2 520 615,5	980 213,9	38,89
2023	3 302 443,4	1 534 698,5	46,47
2024	2 715 976,0	1 023 533,7	37,69
Відхилення, %	-64,08	-84,43	-56,66

Складено на основі [23]

Як бачимо з таблиці 2, протягом 2018-2024 рр. частка офіційних трансфертів з державного бюджету з кожним роком скорочувалася, і водночас зменшувались власні доходи. Така тенденція показує вплив реформи децентралізації на фінансову спроможність обласного бюджету. Особливо помітно «різке» скорочення показників у 2022 р., причина цьому зрозуміла, повномасштабне вторгнення рф. Для більш детального аналізу доцільно оцінити структуру офіційних трансфертів, що надходили до обласного бюджету Волинської області з державного бюджету протягом 2018-2024 рр. у розрізі дотацій та субвенцій (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка трансфертів місцевих бюджетів Волинської області у 2018-2024 рр.

Роки	Дотації, млрд грн	Субвенції, млрд грн
2018	0,7	5
2019	0,6	4
2020	0,4	1
2021	0,3	1
2022	0,2	6
2023	0,1	1
2024	0,1	0,7

Складено на основі [23]

Як бачимо з табл. 3, обсяги субвенції з Державного бюджету суттєво зменшилися, особливо у 2022 р., становили вони вже 0,7 млрд грн, що на 5 млрд грн менше, ніж у 2018р. Станом на 01.11.2024 р. розмір субвенції становить 0,6 млрд грн, а дотацій – 0,1 млрд грн.

У 2022 р., у зв'язку із російсько-українською війною відбувся перерозподіл бюджетних ресурсів і як наслідок, обсягу субвенції скоротився на 88,2% у порівнянні з 2018 роком, а у 2023 році – на 74,1% у порівнянні з 2019 роком. У 2024 р., також спостерігається скорочення обсягу субвенції майже вдвічі у порівнянні з 2023 роком, а обсяг дотацій залишились майже без змін.

Така ситуація із різноманітністю та малою кількістю субвенцій та дотацій негативно впливає на прогнозованість збалансування місцевих бюджетів в перспективі та збільшує вплив центрального бюджету на їх фінансову спроможність.

Висновок. Міжбюджетні відносини та міжбюджетне регулювання мають забезпечуватися чітким розмежуванням дохідних і видаткових повноважень, а кожен рівень влади відповідно повинен мати достатні джерела доходів для реалізації покладених на них функцій. В умовах проведеної реформи децентралізації та територіальної організації влади, місцеві органи влади мають прагнути до підвищення фінансової спроможності бюджетів територіальних громад, що призведе до скорочення бюджетних дисбалансів територій та в майбутньому сприятиме соціально-економічному розвитку України.

Після завершення війни з рф на території України виникне необхідність у запровадженні нових, тимчасових субвенцій для підтримки територій, що постраждали внаслідок збройного конфлікту на сході України. Водночас перелік місцевих бюджетів, що отримуватимуть цю субвенцію, слід суттєво розширити, враховуючи зростання кількості територій, які потребуватимуть підтримки. Загалом, результати досліджень довели, що діюча система фінансового вирівнювання та бюджетного регулювання потребує системного моніторингу та удосконалення, оскільки методика вирівнювання за індексом податкоспроможності враховує лише два податки, і взагалі не враховує потреби та фінансову спроможність територіальних громад. Тому, на перспективу для об'єктивного та справедливого розподілу бюджетних ресурсів, доцільно враховувати потреби та фінансову спроможність територіальних громад.

Список використаних джерел

1. Базилевич В.Д. Державні фінанси: навч. посіб. К. Атіка, 2002. 368 с.
2. Глухова В.І., Кравченко Ю.М. Міжбюджетні трансферти як форма бюджетного регулювання. Економіка і регіон. 2014. № 4. С. 80-84.
3. Загірняк Д.М., Глухова В.І., Кравченко Х.В. Тенденції формування бюджетних ресурсів територіальних громад. Економіка та суспільство. Випуск № 53. 2023. 8 с.
4. Кириленко О.П. Місцеві фінанси. К. Знання, 2006. 677 с.
5. Луніна І.О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин. К. Наукова думка, 2006. 432 с.
6. Опарін В. М. Бюджетна система: навч.-метод. посіб. для самот. вивч. дисципліни. Київ. КНЕУ, 2000. 205 с.
7. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України: навч. посібник. К. Знання, 1999. 487 с.
8. Лук'яненко І.Г. Бюджетно-податкова політика України: нові виклики: монографія. К. НаУКМА, 2014. 229 с.
9. Казюк Я.М. Проблеми формування ефективного механізму міжбюджетного регулювання в Україні та шляхи їх вирішення. Економіка та держава. 2009. № 1. С. 100-102.
10. Шелест О.Л., Сидоренко О.О. Сучасні аспекти міжбюджетних відносин в умовах децентралізаційних перетворень. Економіка та суспільство. 2017. Вип. 12. С. 660-664.
11. Сидор І.П. Міжбюджетні трансферти в системі доходів місцевих бюджетів: сучасний стан та напрями вдосконалення. Інфраструктура ринку. 2019. Вип. 32. С. 363-369.
12. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-VI#Text>
13. Видатки держбюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/>

14. Попередні бюджети. Інформація про державні бюджети, а саме річні звіти.

URL: <https://mof.gov.ua/uk/previous-years-budgets>

15. Реверсні дотації буде збережено в бюджетах прифронтових громад. URL:

<https://interfax.com.ua/news/economic/1027345.html>

16. Президент підписав Державний бюджет 2024: яким він буде для громад (інфографіка). URL: <https://decentralization.ua/en/news/17479>

17. Бюджет 2023 року. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2023-582

18. Мінфін: Уряд затвердив розподіл додаткової дотації для місцевих бюджетів на понад 300 млн грн. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_uriad_zatverdiv_rozpodil_dodatkovoi_dotatsii_dlia_mistsevikh_biudzhetiv_na_ponad_300 mln_grn-4944

19. Розподіл освітньої субвенції 2024 та 2023: що змінилося. URL: <https://eo.gov.ua/rozpodil-osvitnoi-subventsii-2024-ta-2023-shcho-zminylosia/2024/03/11/>

20. Держбюджетом на 2024 рік збільшено фінансування на освіту, - МОН. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhbiudzhetom-na-2024-rik-zbilsheno-finansuvannia-na-osvitu-mon>

21. У 2024 році фінансування освіти збільшиться на 22%. URL: <https://naurok.com.ua/post/u-2024-roci-finansuvannya-osviti-zbilshitsya-na-22>

22. Аналіз проекту Державного бюджету на 2025 рік, підготовленого до другого читання. URL: <https://decentralization.ua/news/18903?page=2>

23. Обласний бюджет Волинської області. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/0310000000/info/indicators?year=2024&month=10>